

Csepregi Márta

Jamali tájak, emberek

Ljudmila Lipatova fotóiról

Alig több, mint egy hónapja tértem vissza nyolcadik szibériai expedíciómról. Ezúttal nem a számomra ismerős helyeken, a középső Ob vidékén, az erdős tundra és a tajga övezetében jártam, hanem sokkal északra vitt utam, a sarkvidéki Urál hegyei közé, a Szinja folyóhoz és az Ob alsó folyására. Életre szóló élmény volt látni az Urál-hegység kopár vonulatait árnyékos oldalukon hófoltokkal, tetejükön magányos kőszirtekkel, vagy szoborcsoportnak ható, több színben játszó kőképződményekkel (nem véletlen, hogy hanti nyelven az Urál-hegységet kew-nek, azaz Kőnek hívják). Úgyszintén nem feledhetem a kavicsos medrű patakok kristálytisza vizének jótékony hidegségét, a tőzegmoha puhaságát a talpam alatt, a júliusi fehér éjszakák csodáját, amint az alig lenyugvó és hamarosan felkelő nap lángoló színekkel festi be az eget. Tanulságos volt megfigyelni, hogy lefelé haladva miként nőnek a növények, hogyan váltja fel a törpenyírt a vörösfenyő, s hogyan válnak egyre dúsabbá az erdők és egyre tarkábbá a rétek. Jó volt gyalogolni a hegyekben, evezni a Szinján és ringatózni a tengerszerűre dagadt Ob méltóságteles hullámain. A legnagyobb élmény azonban az emberekkel való találkozás volt. A hegyekkel körülövezett tágas völgy sarkában megbúvó három kúpsátor lakóival, akik egy kétezer főből álló rénszarvascsoportot gondoznak az Urál európai oldalán. Mesterségük minden csinját-bínját ismerő, erős, vidám, munka szerető emberek, akiknek a gyerekei is kiskoruktól kezdve természetesen nőnek bele évszázadok óta meghatározott szerepükbe, a fiúk a férfimunkákat, a lányok a női tevékenységeket elsajátítva. A Szinja lakóinak másik része a nyarat az Ob partján tölti, halásztelepeken, a lazacfajta nemes halra, a mukszunra halászva. E nyári munkával jutnak élelemhez és némi jövedelemhez – bár mint mindenhol, itt is a nyereség legnagyobb része a kereskedők markát üti.

De nem azért gyűltünk itt össze, hogy a jelenlévők az én élményeimet hallgassák. Azért kezdtem mégis ilyen szubjektív hangon a mondókámat, mert utam során – bár magam is fényképeztem – sokszor gondoltam arra, hogy ezt a látványt nem lehet képen visszaadni. A homályba vesző hegyvonulatokat, az Ob végtelen víztükrét, a hegyek között is érzékelhető lélekemelő tágasságot, s a tundra végtelenségét, ahol a horizonton az ég a földdel összeér... Nem is szólva a hangokról. A szél zúgása, a patakok csörgése, a rénpatak mennydörgésszerű dobogása, az állandó szúnyogdöngés mind, mind olyan hang, ami hozzátartozik ehhez a tájhoz.

Most pedig itt állunk, és megtapasztaljuk a csodát: Ljudmila Lipatova képei segítségével mégis át lehet élni valamit abból, amit én megtapasztaltam. E fotókat látva oda tudjuk képzelni magunkat a sarkvidéki Urál hegyei közé, szinte halljuk a szél süvöltését a téli tundrán, csípi a füst a szemünket a hanti meg a nyenyec sátrakban, karnyújtásnyira kerülünk a királyi agancsú rénbikák, okos pásztorkutyák, virgonc gyermekek és tapasztalt, bölcs öregek közelebe.

Ljudmila Lipatova elsősorban muzeológus, és azokon az útjain vált íróvá, újságíróvá, helytörténésszé és fotóművésszé, melyeket a múzeumi állomány gyarapítása céljából tett. A Jamal-Nyenyec Autonóm Körzet néprajzi és történelmi dokumentumait gyűjtve ismerte meg e zordságában is fenséges táj szépségeit, így

A csum borításáról le kell verni a havat. (Sarkvidéki Urál)

Öreg hanti halász (Hegyi Poluj)

remmel együtt hipermodern, csupa márvány és üveg épületbe költözött. A múzeum névadója, Ivan Semanovszkij nekünk, magyaroknak is ismerősünk, ha nem is ezen a néven. Ő volt az a szerzetes, Irinarh atya, aki a cári időkben, a 19. század végén és a 20. század elején missziós iskolát tartott fenn Obdorszkban, a régi Szalehardban, ahol nyenyec és hanti nebulókat oktatott a betűvetésre a saját anyanyelvükön. A magyar és finn tudósok, köztük Pápay József, aki Reguly Antal hanti feljegyzéseit megfejtendő járt az Obvidéken, nagy elismeréssel emlegették a tudós szerzetest írásaikban. Mindezt azért érdemes megemlíteni ezen a helyen, mert Irinarh atya írásaiból Ljudmila Lipatova egy kötetet állított össze, mely idén jelent meg. A kötet 257. oldalán az 1898. évi események között Irinarh atya arról tudósít, hogy a városba érkezett egy magyar nyelvész, Jozsif Jozsifovics Papai. Mi viszont most, jó száz évvel később egy obdorszki-szalehardi vendéget köszönthetünk hazánkban, és talán nem véletlen, hogy éppen Ljudmila Lipatovát, az obdorszki történeti dokumentumok szorgos gyűjtőjét. Kívánok neki minden jót, tartalmas alkotó éveket, a közönségnek pedig élményszerű ismerkedést a jamali tájakkal.

*(Elhangzott a Zalaegerszegi Szabadtéri Múzeumban
2005. szeptember 9-én)*

került barátságba a vidék lakóival, nyenyecekkel, hantikkal, komikkal, akik sátrukba és bizalmukba fogadták őt. Előtte, vele élték életüket, és beavatták őt hagyományaik titkaiba. Felhívnam a figyelmet A Hit című részleg képeire. Idegennek, kívülállóknak nem szokás megmutatni a házi bálványokat, vagy a halotti bálványt. Csak olyan láthatja őket, aki méltó rá. Lipatova úgy járja a vidéket, hogy tiszteletben tartja a szent helyeket, temetőket, ismeri a szokásokat, és tudja, hogyan kell viselkedni egy-egy kultikus fa, kő, vagy szent tárgy közelében.

Ljudmila Lipatova munkahelye Szalehardban van, a Jamal-Nyenyec Autonóm Körzet központjában. Itt, ezen a fotókiállításon is felvillan Szalehard lát képe, s a városban járva az ember tanúja lehet annak a hihetetlenül gyors ütemű fejlődésnek, ami az utóbbi években végbement. A fotókon, és a valóságban is úgy tűnik, hogy az iparosodás megállt a város határán. A távoli tundrán az életet az évszázados törvények határozzák meg, a jelenre csak a lánctalpasok nehezen eltűnő nyoma emlékeztet. A helyi vezetők feladata, hogy amíg lehet, megmaradjon a hagyományos kultúra lehetősége, melyben a természet és az ember harmonikus kölcsönhatásban élhet egymással. A helytörténeti múzeum, Lipatova munkahelye is ezt az életformát dokumentálja.

A szalehardi múzeum nemrégén új otthont kapott, a

kiállítóte-

Vera Lautander és lánya (Bajdarackaja Tundra)